

GEEN TIEN MET EEN GRIFFEL, GEEN ZOEN VAN DE JUFFROUW

COMMENTAAR OP EEN OPSTELBEOORDELING

Tineke Krol

*'In Barbiana had ik geleerd dat de regels voor het schrijven zijn: zeggen wat belangrijk en nuttig is voor allen of velen. Weten voor wie je schrijft. Verzamelen wat nuttig is. Een logisch verband zoeken om de zaken te ordenen. Elk woord schrappen dat we in de spreektaal niet gebruiken. Je geen tijdslimiet stellen. Zo schreef ik met mijn klasgenoten deze brief.'*¹

De boerenjongens uit de huiswerkklas van Barbiana kenden deze eenvoudige regels, maar toen ze toelatingsexamen deden voor de kweekschool en een opstel moesten schrijven over 'De spoorwagens spreken', zakten ze. Toch bevatten die regels precies die doelstellingen waar het bij het schrijven van welk publiekgericht geschrift dan ook om gaat:

- Schrijf wat geschreven dient te worden.
- Schrijf om gelezen te worden.

Om deze doelstelling te bereiken zullen klasgenoten en leraar elkaar stimuleren om vooral dat op te schrijven wat de groep of een leerling uit een groep prettig of nodig vindt. Het geschrift moet zin hebben en de maker ervan moet er zin in hebben. Uit verslagen van het werk op de Freinetscholen en van het werk op de school van Martin Bartling (elders in dit nummer opgenomen), merken we hoe goed plezier in het werk kan samengaan met het besef dat bepaald werk inderdaad gedaan moet worden.

Maar op die scholen is het dan ook vanzelfsprekend dat de leraar niet meer als enige de zinvolheid van een bepaalde opdracht aannemelijk maakt. De leerlingen bepalen dat in hoofdzaak met elkaar. De leerkracht treedt in bovengenoemde scholen meer op de voorgrond als het gaat om de vraag of dat wat geschreven is ook gelezen kan worden. Hij zorgt ervoor dat vragen aan de orde komen als: kan de lezer het begrijpen, leest het prettig, sla je niet teveel stappen over, is het geen oude koek, enz. Hij zal laten ontdekken dat een observatieverslag er anders uitziet dan een pleidooi, en een gedicht verschilt van een hoofdartikel. De leraar zal de leerlingen willen helpen verschillende typen tekst te produceren overeenkomstig het doel dat de schrijver er bij een bepaald publiek mee wil bereiken.

De leerling schrijft waarover hij schrijven kan: zijn werkelijkheid. Zijn wijsheid en zijn vondsten houdt hij niet voor zichzelf maar hij deelt mee. Daarom dienen de medeleerlingen en de leraar te praten over de inhoud en de vorm van het gemaakte werkstuk. Wie wil dat zijn leerlingen plezier in het schrijven bewaren (of herkrijgen), moet wat geschreven is serieus nemen.

Het is droef te merken dat het schrijfonderwijs op de middelbare school nog vaak zo weinig lijkt op wat hierboven staat. De zin van het schrijven lijkt er niet te liggen in het

informerend, overtuigen of vermaken van het publiek maar in het behalen van een goed cijfer, en een goed cijfer haal je als je aan de (formele) regels houdt.

*'En hoeveel uren per dag had u school?' vroeg Alice, die snel over iets anders wilde beginnen. 'De eerste dag tien uur', zei de soepschilpad, 'de tweede dag negen uur en zo verder.' 'Wat raar', riep Alice. 'Helemaal niet raar', zei de Griffioen, 'we gingen er heen om onderwijs te genieten en daar geniet je iedere dag minder van.'*²

Mirjam Krekel, een leerling uit de vierde klas van het atheneum probeerde in de daartoe bepaalde tijd een opstel te schrijven. In plaats van een uitwerking te geven van een door de lerares bedacht onderwerp verantwoordde ze waarom ze besloten had een andere tekst te maken. In dit 'verweerschrift' doet de door de lerares gecreëerde lessituatie dienst als illustratie bij de behandeling van de vraag waarom haar school, ondanks het geld en de energie die erin geïnvesteerd is, zo weinig betekent voor haar en haar klasgenoten.

Als vrijwel iedere tekst is ook deze bedoeld om gelezen te worden. Maar door wie? Door de medeleerlingen zou je zo denken, immers Mirjam generaliseert. Ze zegt niet: 'De opstelonderwerpen liggen mij op dit moment toevallig niet zo', maar ze zegt onder meer dat 'je jezelf niet herkent' in de opgegeven onderwerpen. De lerares constateert terecht dat ze met deze formulering zichzelf met de anderen vereenzelvigd.

Mirjam werpt zich dus op als woordvoerder en het lijkt voor de hand te liggen dat de groep namens wie ze zegt te spreken haar uitspraken beaamt of afwijst. Behalve door de klasgenoten moet het opstel gelezen worden door de lerares. Van haar mag verwacht worden dat zij de aard van het geschrift herkent nl. als een verweer of een rechtvaardiging. Zij zou bv. kunnen nagaan of Mirjam op duidelijke wijze en in voldoende mate haar conclusie, niet meer mee te willen werken aan de regels van de school, aannemelijk maakt. Om dit te kunnen doen moet de lerares nagaan of de conclusie volgt uit de door Mirjam geponeerde grondstelling (basispremissie).

Als de lerares zo te werk gaat, kan zij wellicht de leerling helpen zwakke punten in het opstel te herzien en helpen de rechtvaardiging duidelijker te maken. Van de lerares kan toch worden verwacht dat zij de leerling helpt bij het adequaat uitdrukken van gevoelens en meningen?

Natuurlijk is de lerares niet alleen maar een min of meer neutrale begeleider. Het opstel is tot haar gericht en tegen de door haar (en het eindexamen) opgelegde regels. Zij is bij het onderwerp betrokken en het is te verwachten dat ze op het woord van de leerling een weerwoord heeft. De eis die je aan het weerwoord stellen mag, is dat de lerares duidelijk maakt op grond waarvan zij de in het opstel getrokken conclusie accepteert of afwijst.

Wat naar mijn mening zou moeten gebeuren, gebeurt niet of onvoldoende. In feite werpt de lerares zich als het enige publiek op. Zij schrijft getallen in de kantlijn die verwijzen naar 'Enige regels voor het maken van opstellen en tekstverklaringen'. De regels, zeventig in getal, hebben overwegend betrekking op formele zaken als punten, komma's en wauwelwoorden.

Wanneer niet naar 'regels' verwezen kan worden, verschijnen er korte stukjes tekst in

de kantlijn. Uit het commentaar blijkt dat de lerares een flink aantal van de grondstellingen afwijst. Daarom probeert ze aan te tonen dat het betoog onlogisch is en eist ze sluitende argumentatie voor stellingen die Mirjam als bewezen veronderstelt (o.a. een talenpracticum maakt het vreemdetalenonderwijs niet levend; de mammoetwet heeft geen grotere doorstroming van arbeiderskinderen naar middelbare scholen bewerkstelligd). Bij de bewering dat je op school wel over een aantal zaken mag schrijven maar dat het daar dan ook wel bij blijft, staat in de kantlijn 'onjuist'. Waarom dit onjuist is, blijft onvermeld.

Het lijkt mij dat de lerares onwelwillend leest en vanuit die houding maatstaven aanlegt die wellicht gelden bij de beoordeling van een wetenschappelijke tekst maar niet bij een rechtvaardiging in het alledaagse normale gespreksverkeer³. Door haar eis van logische bewijsvoering, wat niet de enige vorm van bewijsvoering is⁴, zet ze haar leerling buitenspel.

Hoewel Mirjam in voldoende mate de samengestelde zin gebruikt en een $6\frac{1}{2}$ verdient voor haar stijl, blijkt de verwerpelijke inhoud het zwaarste te wegen.

$$6\frac{1}{2} + 4 = 10\frac{1}{2}$$

$$10\frac{1}{2} : 2 = 5$$

Een 5 is een 5, en als die vijf geen zes wordt, nou dan komt je er niet.

Noten

1. Citaat uit: *Die rotschool van U*, Brief aan een onderwijzeres door de kinderen van Barbiana gevold door een nabeschouwing van Oscar de Wit, Sibe Soutendijk en Co van Calcar. Bruna, 1970.
2. Citaat uit: *Alice in wonderland*, vert. A. Kossmann.
3. Chaim Perelman, 'The new Rhetoric', p. 145-149. in: Y. Bar-Hillel (ed.), *Pragmatics of natural languages*, Dordrecht, 1971.
4. W. Drop: 'logische en niet-logische bewijsvoering in Ter Braaks essayistiek, gedemonstreerd aan de eerste paragraaf van *het démasqué der schoonheid*'. In: *Studia Neerlandica*, 1970-3, p. 60-76.